امام حسن عسکری(ع):
چه‌بسا که دگرگونی‌های زمانه، نوعی از تأدیب خداوند عز و جل باشد.

روزنامه سیاسی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی
صاحب‌امتیاز و مدیرمسؤول: محمد آخوندی
مدیرعامل: رضا شکیبایی
سردبیر: سید عابدین نورالدینی
نشانی: خیابان انقلاب اسلامی، بین حافظ و خیابان ولیعصر(عج)، کوچه سعید، پلاک ۹
روابط عمومی: ۶۶۴۱۳۷۹۲ تلفن: ۶۶۴۱۳۷۸۳ نمابر: ۶۶۴۱۴۱۳۷
پیامرسان: vatanemrooz@ پست الکترونیک: info@vatanemrooz.ir
چاپ: ایران کهن توزیع: نشر گستر امروز: ۶۱۹۳۳۰۰۰
وطن امروز

همزمان با افت نگران‌کننده ذخایر انرژی ایالات متحده در آستانه فصل سرما رقم خورد

گازوئیل علیه ترامپ

گروه اقتصادی: در بازار انرژی، چشم‌ها معمولا به نفت خام و بنزین دوخته است؛ قیمت هر بشکه نفت که بالا می‌رود، تیتر خبرها را پر می‌کند و افزایش قیمت بنزین را هم مردم مستقیما در جایگاه‌ها می‌بینند. این روزها اما سوخت دیگری آرام و بی‌سروصدا به یکی از مهم‌ترین نگرانی‌های اقتصاد آمریکا و اروپا تبدیل شده است: گازوئیل! در پی جنگ آمریکا علیه ایران، همچنین جنگ اوکراین و روسیه، نفت‌گاز به مساله جدید و بسیار بحرانی غربی‌ها بدل شده است.

در آمریکا میانگین قیمت گازوئیل در ۱۱ سپتامبر (جمعه گذشته) برای نخستین‌بار از مرز ۶ دلار در هر گالن عبور کرد و به حدود ۶,۰۶ دلار رسید. یک سال پیش این رقم حدود ۳,۷۱ دلار بود. در کالیفرنیا میانگین قیمت از ۸ دلار گذشته و حتی در یک جایگاه در سن‌دیگو، قیمت هر گالن گازوئیل به ۹,۹۹ دلار رسیده است؛ عددی که بیش از هر چیز تصویر نمادین بحران را نشان می‌دهد.

مساله اما فقط گران شدن یک سوخت نیست؛ گازوئیل سوخت کامیون‌ها، قطارها، کشتی‌ها، تراکتورها و ماشین‌آلات سنگین است. غذایی که به فروشگاه می‌رسد، غله‌ای که از مزرعه خارج می‌شود، کالایی که با کامیون از کارخانه به انبار می‌رود و بخشی از فعالیت‌های صنعتی، همه به آن وابسته‌اند. به همین دلیل، وقتی قیمت گازوئیل بالا می‌رود، موج آن دیر یا زود از جایگاه سوخت به کرایه حمل، قیمت مواد غذایی، هزینه تولید و سرانجام هزینه زندگی می‌رسد.

اکنون ۲ جنگ بزرگ، یعنی جنگ آمریکا علیه ایران و جنگ اوکراین و روسیه، همزمان بخش‌هایی از زنجیره جهانی نفت و فرآورده را مختل کرده‌اند. مساله اصلی دیگر فقط کمبود نفت خام نیست، جهان با کمبود ظرفیت پالایش و کاهش ذخایر فرآورده‌های نفتی نیز دست‌وپنجه نرم می‌کند.

■ ۲ جنگ و یک گلوگاه مشترک

بحران کنونی از چند نقطه به بازار گازوئیل ضربه می‌زند. در غرب آسیا محدود شدن عبور نفت و فرآورده از تنگه هرمز و محدود شدن تردد در باب‌المندب، عرضه جهانی را کاهش داده است. از سویی حملات اوکراین به پالایشگاه‌ها و تأسیسات نفتی روسیه، ظرفیت تولید فرآورده این کشور را مختل کرده و مسکو برای حفاظت از بازار داخلی، صادرات گازوئیل را محدود کرده است.

آژانس بین‌المللی انرژی در تازه‌ترین گزارش خود می‌گوید صادرات فرآورده‌های پالایشی و گاز مایع از منطقه خلیج فارس در ماه گذشته تقریبا ۶۰ درصد، معادل ۳,۷ میلیون بشکه در روز، کمتر از بهمن سال گذشته (قبل از آغاز جنگ آمریکا علیه ایران) بوده است. صادرات گازوئیل و گازوئیل سنگین کشورهای خلیج فارس نیز به حدود ۳۹۰ هزار بشکه در روز رسیده؛ یعنی کمی بیش از یک‌چهارم سطح پیش از جنگ.

در روسیه نیز شرایط مشابهی شکل گرفته است. صادرات دریایی گازوئیل روسیه در پی حملات اوکراین و محدودیت‌های صادراتی مسکو به‌شدت کاهش یافته است. آژانس بین‌المللی انرژی برآورد می‌کند مجموع صادرات گازوئیل و گازوئیل سنگین روسیه و کشورهای خلیج فارس در ماه گذشته، ۱,۶ میلیون بشکه در روز کمتر از ماه پیش از جنگ آمریکا علیه ایران بوده است. در حالی که این دو منطقه پیش از جنگ نزدیک ۴۵ درصد تجارت دریایی جهانی این فرآورده را در اختیار داشتند.

این اعداد توضیح می‌دهد چرا سخنان اخیر دونالد ترامپ درباره حمله اوکراین به پالایشگاه‌های روسیه از منظر بازار انرژی اهمیت پیدا کرده است. ترامپ از ولودیمیر زلنسکی خواسته حمله به تأسیسات تولید گازوئیل روسیه را متوقف کند و گفته این حملات به کمبود جهانی گازوئیل دامن می‌زند. این در حالی است که اوکراین پالایشگاه‌های روسیه را بخشی از زیرساخت جنگی و منبع تأمین مالی روسیه می‌داند.

بنابراین بازار با ۲ اختلال همزمان مواجه شده است: در غرب آسیا مسیر عبور نفت و فرآورده آسیب دیده و در روسیه ظرفیت پالایش و صادرات فرآورده تحت فشار قرار گرفته است.

■ نفت هست اما گازوئیل کم است

نکته کلیدی بحران گازوئیل پیچیده‌تر از نفت است. ممکن است در نگاه اول تصور شود هرگاه نفت خام کافی باشد، می‌توان مشکل سوخت را حل کرد اما پالایش نفت خام یک فرآیند صنعتی با ظرفیت محدود است و نمی‌توان با افزایش ناگهانی تقاضا، پالایشگاه‌های تازه ساخت.

مدیرعامل ویتول، یکی از بزرگ‌ترین شرکت‌های مستقل تجارت نفت جهان اخیرا گفته بازار تقریبا ۲ میلیون بشکه در روز فرآورده از روسیه و نزدیک ۲ میلیون بشکه در روز از غرب آسیا را از دست داده است. به گفته او، نفت خام نسبت به فرآورده وضعیت بهتری دارد اما ظرفیت پالایشی کافی برای جبران این کمبود وجود ندارد و ذخایر جهانی به پایین‌ترین سطوح خود نزدیک شده‌اند.

مدیران شرکت فیلیپس ۶۶ نیز گفته‌اند بسیاری از پالایشگاه‌های آمریکا عملا با حداکثر ظرفیت کار می‌کنند. حاشیه سود پالایش گازوئیل در بازار آمریکا نیز به رکوردهایی کم‌سابقه رسیده و فاصله قیمت گازوئیل با نفت خام در معاملات اخیر به بیش از ۱۰۸ دلار در هر بشکه رسیده است.

این وضعیت شبیه کارخانه‌ای است که سفارش‌هایش ناگهان زیاد شده اما ماشین‌آلاتش دیگر جایی برای افزایش تولید ندارند. هرچه فشار تقاضا بیشتر شود، قیمت محصول سریع‌تر بالا می‌رود.

■ ذخایر آمریکا به منطقه خطر نزدیک می‌شود

آمریکا در ظاهر یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان و پالایشگران نفت جهان است اما حتی این کشور نیز نمی‌تواند از فشار بازار جهانی گازوئیل جدا بماند. اداره اطلاعات انرژی آمریکا پیش‌بینی کرده ذخایر سوخت‌های تقطیری که گازوئیل بخش اصلی آن را تشکیل می‌دهد، تا پایان ماه فعلی به زیر ۱۰۰ میلیون بشکه برسد و تا پایان سال ۲۰۲۶ و بخش عمده سال ۲۰۲۷ پایین‌تر از کمترین سطح ۵ ساله باقی بماند. این نهاد علت را افزایش صادرات آمریکا در پی کاهش عرضه گازوئیل از خاورمیانه، روسیه و چین و کاهش تولید پالایشگاه‌های خارجی می‌داند.

داده‌های هفتگی EIA نشان می‌دهد ذخایر سوخت تقطیری آمریکا در چهارم سپتامبر (۲ هفته پیش) حدود ۱۰۶,۳ میلیون بشکه بوده است. ذخایر گازوئیل کم‌گوگرد نیز حدود ۹۶,۴ میلیون بشکه ثبت شده است.

مشکل زمانی جدی‌تر می‌شود که تقویم را نگاه کنیم. پاییز و زمستان در راه است؛ زمانی که مصرف سوخت‌های تقطیری در آمریکا معمولا افزایش می‌یابد. همزمان فصل برداشت محصولات کشاورزی نیز تقاضای گازوئیل را بالا می‌برد و پالایشگاه‌ها وارد دوره تعمیرات فصلی می‌شوند. EIA هشدار داده همین ترکیب می‌تواند فشار قیمتی بر گازوئیل و حتی سوخت گرمایشی را افزایش دهد؛ یعنی بازار آمریکا در حال ورود به فصل پرتقاضا با ذخایری پایین‌تر از معمول است.

■ هزینه جنگ از جیب مزرعه‌دار آمریکایی

شاید هیچ تصویری به اندازه یک مزرعه آمریکایی نتواند اثر واقعی بحران را نشان دهد. کشاورزان آمریکایی در آستانه برداشت ذرت و سویا با گازوئیلی روبه‌رو هستند که طی چند ماه جهشی تاریخی داشته است. قیمت حدود ۶,۰۵ دلار در هر گالن در جمعه گذشته، حدود ۶۰ درصد بیشتر از قیمت ۳,۷۶ دلاری در پیش از جنگ است.

جیسون کورتز، کشاورز اهل میزوری در مصاحبه‌ای به رویترز گفته هزینه گازوئیلش تقریبا ۲ برابر شده است. کمباین او حدود ۲۰۰ گالن سوخت در روز مصرف می‌کند و برداشت ممکن است حدود ۳۰ روز طول بکشد. این یعنی فقط برای کارکرد یک دستگاه، هزینه سوخت به رقمی سنگین تبدیل می‌شود. تازه کامیون‌ها و تراکتورها را هم باید به آن اضافه کرد.

مساله به خود برداشت ختم نمی‌شود. محصول پس از برداشت باید از مزرعه به انبار، کارخانه یا بندر منتقل شود. استاد اقتصاد کشاورزی دانشگاه ویسکانسین در مصاحبه‌ای دیگر تأکید کرده افزایش قیمت گازوئیل هم برداشت محصول و هم جابه‌جایی آن را گران می‌کند. به این ترتیب، جنگ هزاران کیلومتر دورتر از مزرعه می‌تواند در حساب بانکی کشاورز آمریکایی دیده شود.

■ نقش پررنگ ناوگان دیزلی در اقتصاد آمریکا

اقتصاد آمریکا با کامیون حرکت می‌کند و همین واقعیت، گازوئیل را به یکی از سوخت‌های پنهان زندگی روزمره تبدیل کرده است. وقتی یک شرکت حمل‌ونقل برای هر سفر پول بیشتری بابت سوخت می‌پردازد، ۳ انتخاب بیشتر ندارد: هزینه را از سود خود کم کند، کرایه را بالا ببرد یا تعداد سفرها را کاهش دهد. در بازار رقابتی، انتقال کامل هزینه به مشتری همیشه ممکن نیست.

نمونه کالیفرنیا این فشار را به‌خوبی نشان می‌دهد. مالک یک شرکت حمل‌ونقل در این ایالت به بلومبرگ گفته هزینه ماهانه سوخت ناوگان دیزلی او در ماه گذشته به ۱۶ هزار دلار رسیده، در حالی که یک سال قبل حدود ۸۲۰۰ دلار بود. با این حال شرکت فقط توانسته حدود ۱۷ درصد به هزینه خدمات خود اضافه کند، زیرا افزایش بیشتر قیمت باعث از دست رفتن مشتریان می‌شود.

این یعنی بخشی از شوک سوخت مستقیما از سود کسب‌وکارها کم می‌شود. بخش دیگر نیز دیر یا زود به قیمت خدمات منتقل خواهد شد. برای همین، گازوئیل با بنزین تفاوت مهمی دارد. بنزین عمدتا هزینه رانندگی خانوارها را بالا می‌برد اما گازوئیل هزینه حرکت بخش بزرگی از اقتصاد را افزایش می‌دهد.

■ قیمت گازوئیل در کالیفرنیا به مرز ۱۰ دلار رسید

کالیفرنیا به نماد دیگری از این بحران تبدیل شده است. میانگین قیمت گازوئیل در این ایالت از ۸ دلار در هر گالن عبور کرده و در یک جایگاه وابسته به شرکت شل در منطقه سیرا مسا در سن‌دیگو، قیمت به ۹,۹۹ دلار رسیده است. این عدد از نظر اقتصادی مهم است اما یک نکته عجیب نیز دارد: بسیاری از تابلوهای دیجیتال جایگاه‌ها برای نمایش بیش از ۴ رقم طراحی نشده‌اند؛ یعنی اگر قیمت از ۱۰ دلار عبور کند، حتی نمایش آن روی تابلوی معمول جایگاه‌ها نیز مساله‌ساز می‌شود.

البته کالیفرنیا از مدت‌ها قبل گران‌ترین بازار سوخت آمریکا بوده است. محدودیت خطوط لوله انتقال سوخت، ظرفیت پالایشی، مالیات‌های بالاتر و ساختار ویژه بازار سوخت این ایالت در این تفاوت نقش دارد.

■ نفس‌تنگی قاره سبز در بحران گازوئیل

اروپا نیز از این بحران دور نمانده است، هر چند باید در توصیف شرایط آن دقیق بود. اتحادیه اروپا هنوز با کمبود عمومی گازوئیل روبه‌رو نیست. ظرفیت پالایش داخلی، منابع جایگزین و ذخایر اضطراری فعلا امکان تأمین نیاز را فراهم کرده اما هزینه تأمین به‌شدت بالا رفته و حاشیه سود پالایش گازوئیل در اروپا به سطوح تاریخی رسیده است.

رویترز گزارش داده افزایش حاشیه سود گازوئیل، کاهش صادرات روسیه و اختلال عرضه از خاورمیانه، پالایشگران اروپایی را با بازار بسیار فشرده‌ای روبه‌رو کرده است. در همین حال، بانک مرکزی اروپا نیز نسبت به افزایش قیمت فرآورده‌های نفتی و گاز و اثر آن بر تورم منطقه یورو هشدار داده است.

حتی در برخی کشورهای اروپایی فشار به سیاست‌گذاری مستقیم رسیده است. مجارستان در واکنش به افزایش قیمت گازوئیل، برای مالکان خودروهای دیزلی یارانه هدفمند در نظر گرفته و برای کشاورزان نیز بازپرداخت مالیات سوخت را دنبال کرده است. دولت این کشور از تعیین سقف قیمت عمومی سوخت خودداری کرده، زیرا نگران تشدید کمبود عرضه است. این جزئیات نشان می‌دهد مساله گازوئیل از بازار انرژی به سیاست اقتصادی کشورهای اروپایی نیز راه پیدا کرده است.

■ سرایت بحران از پمپ بنزین به سفره

اثر نهایی این بحران زمانی روشن می‌شود که مسیر یک لیتر گازوئیل را دنبال کنیم. سوخت وارد باک کامیون می‌شود، کامیون کالا را جابه‌جا می‌کند، فروشگاه هزینه حمل بیشتری می‌پردازد، تولیدکننده برای رساندن محصول به بازار پول بیشتری خرج می‌کند و در نهایت مصرف‌کننده با قیمت بالاتری روبه‌رو می‌شود.

برای مواد غذایی فاسدشدنی این زنجیره حساس‌تر است. برای تجارت الکترونیک، خدمات پستی، حمل‌ونقل عمومی و فعالیت‌های ساختمانی نیز همین اتفاق می‌افتد. گزارش‌ها در آمریکا از همین حالا افزایش هزینه حمل مواد غذایی و کالاهای روزمره را به رشد قیمت گازوئیل مرتبط می‌دانند.

از سوی دیگر، افزایش قیمت نفت خام نیز بر این فشار افزوده است. برنت در روزهای اخیر بالای ۱۰۷ دلار در هر بشکه معامله شده و WTI نیز بالای ۱۰۰ دلار قرار گرفته است. حملات به زیرساخت‌های نفتی عربستان و اختلال در مسیرهای صادراتی، ریسک عرضه را بیشتر کرده است.

بنابراین یک شوک انرژی در حال تبدیل شدن به یک شوک هزینه‌ای گسترده‌تر است.

■ زمستان؛ آزمون اصلی بازار

بازار انرژی توانایی سازگاری دارد. قیمت بالا مصرف را کاهش می‌دهد، پالایشگاه‌ها را به افزایش تولید ترغیب می‌کند و منابع جایگزین نیز وارد بازار می‌شود اما ظرفیت این سازگاری نامحدود نیست.

آژانس بین‌المللی انرژی در گزارش اخیر خود پیش‌بینی کرده عرضه جهانی نفت در سال ۲۰۲۶ حدود ۵,۷ میلیون بشکه در روز کاهش یابد. موجودی‌های جهانی نیز به‌سرعت در حال کاهش است. همزمان صادرات فرآورده از خلیج فارس تقریبا ۶۰ درصد پایین‌تر از سطح فوریه قرار دارد و کاهش عرضه روسیه نیز به فشار بازار افزوده است.

گزارش رویترز نیز با استناد به مدیران صنعت نفت هشدار می‌دهد بازار گازوئیل احتمالا تا زمستان فشرده باقی خواهد ماند، زیرا ذخایر پایین است و ظرفیت پالایش اضافی چندانی برای جبران اختلالات وجود ندارد. در نتیجه، مساله اصلی ماه‌های آینده فقط قیمت نفت نیست. پرسش مهم‌تر این است: آیا پالایشگاه‌های باقیمانده، ذخایر موجود و مسیرهای حمل‌ونقل می‌توانند همزمان پاسخگوی تقاضای زمستانی و ادامه اختلالات ژئوپلیتیک باشند یا نه.

■ فرجام سخن

بحران گازوئیل از جنس بحران‌هایی نیست که لزوما با یک تصویر تکان‌دهنده آغاز شود. ممکن است فروشگاه همچنان پر باشد، کامیون‌ها همچنان در جاده باشند و کشاورز همچنان در مزرعه کار کند اما هزینه انجام همه این کارها آرام‌آرام بالا می‌رود.

همین ویژگی است که گازوئیل را خطرناک می‌کند. افزایش قیمت آن مستقیما به بخش بزرگی از فعالیت اقتصادی وارد می‌شود و بعد، در قالب کرایه حمل، قیمت مواد غذایی، هزینه تولید و خدمات خود را نشان می‌دهد.

آمریکا اکنون با گازوئیل ۶ دلاری روبه‌رو است. در یک نقطه از کالیفرنیا عدد به مرز ۱۰ دلار رسیده، کشاورزان از ۲ برابر شدن هزینه سوخت سخن می‌گویند و ذخایر آمریکا نیز پایین‌تر از سطح معمول قرار گرفته است. اروپا هنوز از کمبود عمومی فاصله دارد اما بازار آن نیز با کاهش عرضه روسیه، اختلالات خاورمیانه و هزینه‌های پالایشی سنگین مواجه است.

این شاید مهم‌ترین نشانه بحران انرژی امروز باشد که نفت خام فقط گران نشده، توانایی تبدیل آن به سوخت و رساندن سوخت به اقتصاد نیز زیر فشار قرار گرفته است و اگر جنگ‌های غرب آسیا و اوکراین ادامه پیدا کنند، زمستان پیش رو می‌تواند نشان دهد که حاشیه امن بازار جهانی گازوئیل چقدر کوچک شده است.